

Nr 29

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968; given Stockholms slott den 19 december 1963.

Under återopande av bilagda i statsrådet förda protokoll över justitiedepartementens ärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

Det provisoriska valsysteem, som 1952 antogs för andrakammarvalen och enligt nuvarande bestämmelser skall tillämpas t. o. m. den valperiod som utgår 1964, föreslås skola gälla jämväl med avseende å valen till samma kammare för perioden 1965—1968.

Förslag

till

Lag**med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare
för perioden 1965—1968**

Med avseende å val och särskilda röstsammanräkningar för besättande av plats i riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968 förordnas härigenom,

att 56 § 3 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ icke skall gälla,

att i stället för ett vart av följande lagrum i 1920 års lag, nämligen 56 § 4 mom., 59 § andra stycket, 79 § första stycket, 81 § och 87 §, skola gälla de bestämmelser, som under motsvarande lagrumsbeteckning finnas upptagna i lagen den 30 maj 1952 med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956²,

att vad i 57 § 2 mom. tredje stycket och 72 § sjätte stycket 1920 års lag sägs om samma lag skall gälla jämväl beträffande 1952 års lag och nu ifrågavarande lag,

att det i 59 § fjärde stycket 1920 års lag angivna formuläret skall ersättas av formulär av den lydelse bilaga vid 1952 års lag utvisar

samt att i 88 § andra stycket 1920 års lag orden »enligt 87 § av lagen om val till riksdagen» skola utbytas mot orden »enligt lagen med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968».

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I lag eller särskild författning förekommande hänvisning till stadgande, vilket ersatts av bestämmelse i denna lag, skall avse sistnämnda bestämmelse.

¹ Senaste lydelse av 56 § 3 mom., se SFS 1944: 84; av 56 § 4 mom., se SFS 1952: 264; av 57 §, se SFS 1963: 127; av 59 §, se SFS 1952: 264; av 72 §, se SFS 1962: 71; av 79 §, se SFS 1952: 264, samt av 81, 87 och 88 §§, se SFS 1944: 84.

² Se SFS 1952: 267.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 december 1963.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *förlängning av det nuvarande provisoriet i fråga om val till riksdagens andra kammare*.

Föredraganden anför följande.

Enligt riksdagsordningen skall andra kammarens ledamöter väljas för en tid av fyra år genom omedelbara och proportionella val. Närmare bestämmelser meddelas i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Val förrättas inom valkretsar. Fördelningen av platserna grundar sig på användningen av väljarbeteckningar. Å valsedel skall finnas minst en väljarbeteckning, och på samma sedel får användas högst tre sådana beteckningar (kartell-, parti- och fraktionsbeteckning). Vid röstsammanräkningen ordnas valsedlarna efter väljarbeteckning. Valsedlar med samma första beteckning sammanföres i grupper. Genom särskilda uträkningar bestämmes så långt erfordras ordningsföljden mellan kandidaterna inom grupperna. Därefter fördelas mandaten mellan grupperna. Fördelningen sker i enlighet med en av belgiern Victor d'Hondt anvisad metod. Platserna tilldelas, en efter annan, den grupp, som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. För varje grupp utgöres jämförelsetalet av gruppens rösttal, så länge gruppen ej erhållit någon plats. Därefter erhålles gruppens jämförelsetal genom att dela rösttalet med antalet redan erhållna platser ökat med 1.

I skrivelse den 7 maj 1949 (nr 208) hemställde riksdagen om utredning av frågan om reformering av det proportionella valsystemet vid andrakammarval. Utredningen uppdrogs åt 1950 års folkomröstnings- och val-sättsutredning. I betänkande den 28 november 1951 (SOU 1951: 58) fram-lade utredningen förslag till ny fördelningsmetod vid andrakammarval. För-slaget byggde på den s. k. uddatalsmetoden. Denna innebär att mandaten fördelas mellan partierna med ledning av jämförelsetal, som erhålles ge-

nom att successivt dividera rösttalet med talen 1, 3, 5, 7 o. s. v. För att förebygga partisplittring och valtaktisk uppdelning av parti i mindre väljargrupper föreslog utredningen att uddatalsmetoden skulle kombineras med en spärr. Parti, vars rösttal ej översteg sextio procent av sammanlagda antalet röster i valkretsen, delat med antalet av de platser, som där skulle besättas, skulle icke få deltaga i mandatfördelningen. Utredningen var icke enhällig. En ledamot ville icke förorda någon ändring i den d'Hondtska metoden; en annan ledamot förordade en tredje valmetod. Vid den efterföljande remissbehandlingen av förslaget yppades även tvekan eller skiljaktiga meningar bland remissinstanserna.

Vid anmälan av ärendet i statsrådet den 28 mars 1952 framhöll dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, att det var vanskligt att utan ytterligare överväganden taga slutgiltig ställning till spørgsmålet hur valsättet borde vara utformat i framtiden. Han föreslog därför, att för mandatperioden 1953—1956 skulle prövas den fördelningsmetod, som på det föreliggande utredningsmaterialet kunde bedömas som den mest ändamålsenliga, nämligen en jämkad uddatalsmetod. Den skilde sig från utredningens förslag därigenom att någon särskild spärr icke förekom. I stället sattes det första divisionstalet till 1,4. Jämförelsetalen skulle alltså erhållas genom att successivt dividera partiernas rösttal med 1,4, 3, 5, 7 o. s. v. Vidare skulle å valsedel icke få användas mer än en väljarbeteckning; två eller flera partier skulle alltså icke såsom tidigare kunna gå samman i kartell. Reglerna föreslogs upptagna i en särskild lag, gällande för mandatperioden 1953—1956. I enlighet med vad sålunda förordats avläts proposition (nr 175) till 1952 års riksdag.

Sedan riksdagen antagit förslaget med vissa jämkningar (se KU utl. 22 och rskr. 265), utfärdades den 30 maj 1952 lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 (SFS 267). Samma bestämmelser kom enligt beslut år 1956 (prop. 11; KU utl. 4; rskr. 125; SFS 78) att gälla med avseende å andrakammarvalen för perioden 1957—1960 och enligt beslut år 1960 (prop. 8; KU utl. 8; rskr. 135; SFS 68) för perioden 1961—1964.

Det år 1952 för andrakammarvalen införda valsystemet antogs, likaledes som ett provisorium, år 1954 (prop. 71; KU utl. 3; rskr. 111; SFS 79) för val av landstingsmän och kommunala fullmäktige för perioden 1955—1958 och erhöll förlängd giltighet för kommunalvalen enligt beslut år 1958 (prop. 24; KU utl. 11; rskr. 156; SFS 139) för perioden 1959—1962 och enligt beslut år 1961 (prop. 175; KU utl. 18; rskr. 376; SFS 608) för perioden 1963—1966.

Författningsutredningen har i sitt i år avgivna betänkande rörande Sveriges statsskick (SOU 1963: 16—19) framlagt förslag om en mera genomgripande grundlagsrevision och i samband därmed uppdragit vissa huvudlinjer för ett nytt valsystem. Betänkandet upptar två alternativa

författningsförslag, det ena utformat efter ett enkammersystem och det andra efter ett tvåkammersystem. I fråga om valmetoden har i enkammaralternativet för valkretsvalens del och i tvåkammaralternativet för andrakammarvalens del den år 1952 införda metoden för fördelningen av mandaten mellan partierna godtagits. Författningsutredningens förslag är för närvarande föremål för remissbehandling och ett ställningstagande till detsamma kan icke ske å sådan tid, att frågan om valsystemets utformning kan erhålla en slutgiltig lösning före andrakammarvalen nästkommande höst. Vid sådant förhållande finner jag mig böra förordna, att det nuvarande provisoriska valsystemet vid andrakammarval får gälla för ytterligare en mandatperiod.

I anslutning till förslaget härom har jag funnit anledning att upptaga en av riksdagen (rskr. 1960: 151) väckt fråga. Riksdagen har i denna skrivelse såsom sin mening givit till kända vad konstitutionsutskottet anfört i utlåtande 1960: 7. Utskottet har i utlåtandet behandlat de i 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen upptagna bestämmelserna rörande utseende av efterträdare åt avgången riksdagsman och därvid erinrat om att regeringsrätten i två särskilda avgöranden (RÅ 1948 ref. 9 och 1959 ref. 29) tilllämpat dessa bestämmelser så, att ersättarvalet skall avse utseende av efterträdare åt den ursprungligen valde riksdagsledamoten och ej åt den sist avgångne. I utskottsutlåtandet har ifrågasatts om icke den regel, på vilken praxis stöder sig, kunde tänkas komma till klarare uttryck i lagtexten. Frågan härom har i enlighet med riksdagens önskan prövats av 1955 års valutredning i dess den 25 april 1961 dagtecknade betänkande om vissa frågor rörande allmänna val (SOU 1961: 20 s. 162 f.). Valutredningen, som särskilt understrukit att någon tvekan om den rätta tolkningen av de berörda stadgandena icke kan råda efter regeringsrättens omförmälda avgöranden, har kommit till den uppfattningen att, därest ett förtydligande av stadgandena skulle anses erforderligt, dessa bör erhålla ändrad lydelse först då den provisoriska vallagstiftningen förnyas eller då det provisoriska valsystemet ersättes av ett bestående sådant. I likhet med valutredningen finner jag någon tvekan numera icke kunna råda om den rätta tolkningen av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen. Något egentligt behov av förtydligande föreligger därför icke. Med hänsyn härtill och då en förlängning av det provisoriska valsystemet i viss mån skulle kompliceras genom en ändring av lagrummen, har jag ansett dessa böra bibehålla sin hittillsvarande avfattning.

Inom justitiedepartementet har i enlighet med vad jag i det föregående anfört upprättats förslag till *lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968*. Förslaget anknyter till den särskilda lag, som antogs år 1952, och avser val och särskilda röstsammanräkningar för besättande av plats i andra kammaren för perioden 1965—1968. Liksom 1952 års lag innebär förslaget, att endast en väljarbe-

teckning får användas samt att mandaten fördelas mellan partierna efter uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén